

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK XV.

ČÍSLO 11.

LISTOPAD 1934

ČÁST VŠEOBECNÁ

Redaktoři: Brig. gen. Jiří Birula a podplukovník gšt. František Pobunek.

Podplukovník gšt. — s k ý:

Odzbrojovací jednání v II. čtvrtletí 1934.

(Pokračování — psáno v červenci.)

Francouzské memorandum ze 17. března se postavilo proti snaze Německa o částečné ozbrojení (podporované Anglií a Itálií), poněvadž tato snaha byla porušením mírových smluv, o nichž by bylo možno jednat jen za účasti všech, kdož je podepsali, a tedy jen ve Společnosti národů. Francie prohlásila, že po získaných zkušenostech minulých není ochotna jít na další ústupky bez dostatečných prováděcích záruk a že proto navrhuje ponechat další řešení všech sporných otázek Společnosti národů a vrátit se do Ženevy.

K tomuto memorandu předložila Anglie 28. března Francii dva dotazy:

1. Kdyby bylo možno dosáhnout odzbrojovací dohody, byla by Francie ochotna přijmout za základ konvence anglické memorandum z 29. ledna (obsahující částečné ozbrojení Německa)?

2. Bude-li odpověď Francie na prvou otázku kladná, jakého druhu by měly být prováděcí záruky, navrhované Francií?

Zahraniční ministr Barthou odpověděl 6. dubna na tento dotaz, že prováděcí záruky jsou závislé na tom, na jakém podkladě bude uzavřena konvence; Francie stále zastává platnost mírových smluv, a proto nemůže dát zatím odpověď, poněvadž by to bylo v rozporu se zásadami odzbrojovací konference, které jsou založeny na 8. článku Paktu Společnosti národů (národy uznávají, že k udržení míru musí být snížena výzbroj) a na V. části versailleské smlouvy (že Německo nesmí ozbrojit nad povolenou mez).

Tuto odpověď pak ministr Barthou doplnil memorandumem ze 17. dubna, v němž poukázal na zvýšený vojenský rozpočet Německa a poznamenal, že Francie dnes nemůže mluvit o zárukách, když Německo nedodržuje závazky a stále zbrojí. Francie neodzbrojí, ani se nezaváže k zachování nynějšího stavu svého zbrojení, bude-li Německu ponecháno na vůli zbrojit.

Mezitím se i anglický parlament pozastavil nad neobvyklým zvýšením německého vojenského rozpočtu pro rok 1934, neboť neobyčejně vzrostl jak ve vydáních na pozemní armádu, tak ve vydáních na námořnictvo i letectvo. Německo v notě Anglii z 11. dubna odůvodnilo toto zvýšení tím, že jednak začíná přípravy na přeměnu stálé armády na armádu s krátkou služební dobou, jednak doplňuje námořní materiál, který je již v desolátním stavu, nebo zařizuje protiletadlovou ochranu obyvatelstva.

Touto notou vlastně Německo nepřímě řeklo světu, že pro ně již neplatí mírové smlouvy a že si bude dělat co chce. Týden poté také v prohlášení z 16. dubna oznámilo, že je ochotno přijmout anglické memorandum z 29. ledna t. r. (viz Vojenské rozhledy čís. 7—8) za základ konvence za toho předpokladu, že mu bude také povoleno letectvo v síle buď 30% leteckých sil sousedů nebo 50% vojenského letectva Francie.

Dále se zavazuje, že formace SA. a SS. budou zbaveny vojenského charakteru, t. j. že nebudou vyzbrojeny ani cvičeny v používání zbraní, nebudou ani soustřeďovány ani cvičeny ve vojenských táborech, nebudou pod vedením důstojníků pravidelné armády ať přímým anebo nepřímým, a konečně, že nebudou ani konat cvičení v polní službě ani se na ně dívat. Německo je ochotno poskytnout mezinárodní kontrole možnost, přesvědčit se o dodržování těchto závazků.

Všimneme-li si těchto diplomatických jednání z konce března a začátku dubna, vidíme:

a) Francie již nevěří ani slibům Německa, ani velmocím (Anglii a Itálii) a zastává stanovisko, dodržovat mírové smlouvy a vrátit se do Ženevy k uzavření dohody za předpokladu jasných prováděcích záruk.

Jednu chvíli se zdálo, že Anglie pochopila stanovisko Francie a že je ochotna jednat o těchto zárukách; avšak brzy se ukázalo, že Anglie chápe tyto záruky na podkladě svého návrhu z 29. ledna, t. j. na podkladě částečného ozbrojení Německa, což ovšem Francie a její přátelé nemohli uznat.

Německo protahuje vyjednávání a mezitím zbrojí. Když vidí, že s jeho opětným vyzbrojením souhlasí Anglie i Itálie, přestává skrývat své úmysly a zvyšuje rozpočet na výzbroj. Když tento krok — který odporuje mírové smlouvě — vzbudí pozornost ve Francii a Anglii, odůvodňuje to Německo lakonickou odpovědí, že je to příprava na změnu armádní organizace podle návrhu odzbrojovací konference a obměna opotřebovaného materiálu.

3. Německo je ochotno přijmout anglický návrh dohody z 29. ledna, dostane-li mezi obrannou výzbrojí také letectvo. Je přirozené, že Německu roste s přibýváním výzbroje také sebevědomí a že se teď také dožaduje povolení letectva, kterému se doposud nejvíce bránila Anglie. Žádá 30% nebo 50% letadel všech sousedů nebo letadel Francie. Toto číslo 30—50% je velmi dovedně voleno, vynechává úmyslně počet letadel, říká jen „z celkového počtu letadel“. A tento celkový počet letadel je jiný podle výpočtu Němců a jiný podle výpočtu sousedů. Podle zpráv německého tisku počítá Německo u sousedů dvojnásobný počet letadel, než jaký je ve skutečnosti. To by mělo za následek, že by na tomto podkladě vůbec nemohlo dojít k dohodě, neboť by Německo dosáhlo tímto způsobem úplné, skutečné, okamžité rovnoprávnosti vojenských letadel se svými sousedy.

Je proto přirozené, že s takovými požadavky nikdo nesouhlasil.

Proto také při těchto diplomatických jednáních nemohlo dojít k nějaké dohodě s Německem, proto tolik nadějí bylo zase vkládáno do nových jednání odzbrojovací konference.

I. Zasedání předsednictva.

Předsednictvo se sešlo podle programu 10. dubna k dalšímu jednání; to se však omezilo na jedinou schůzi, ač se od něho očekával pokrok v přípravách nové základny konečné odzbrojovací dohody. Počítalo se zvláště s novým podnětem Anglie, která vyslala do Ženevy velmi početnou delegaci. Také předseda konference Henderson v komuniké, vydaném v předvečer schůze předsednictva, předvídal tento podnět Anglie, která prý chce navrhnout nové články konvence, týkající se záruk. Bohužel Anglie tuto zprávu ihned dementovala. Také ve schůzi předsednictva s žádným novým návrhem nepřišla — proto se jednání omezilo jen na debatu o příštích schůzích. Předseda navrhl, aby předsednictvo odložilo zatím — vzhledem k neukončeným paralelním a doplňovacím rozpravám mezi velmocemi — jednání na konec dubna nebo na květen a aby se hlavní výbor konference sešel kolem 23. května. Tento návrh byl také předsednictvem přijat.

V své řeči Henderson velmi kriticky odsoudil dosavadní pomalý vývoj odzbrojovacích jednání a zvláště postup některých států, které se nesnaží dojít k dohodě, ač doba je nyní velmi vážná, neboť mnohé státy již v obavě o svou budoucnost zvyšují vojenské rozpočty. Doporučoval proto, aby si všichni uvědomili nebezpečí z toho plynoucí a přičinili se o úspěch konference.

Vzhledem k navrženému odkladu dalších jednání neprojednávalo předsednictvo ani t. zv. memorandum pěti vlád, o němž bylo krátce jednáno až teprve při schůzích červnových.

Memorandum pěti vlád (Dánska, Norska, Švédska, Švýcarska, Španělska) zdůrazňovalo, že anglický plán již nestačí za podklad příští konvence, že musí být doplněn, protože se situace změnila tím, že začalo nové zbrojení. Diplomatičká jednání nevedla k dohodě, bylo dosaženo jen některých výsledků, které mohou být hlavnímu výboru podkladem dalších příprav. Proto vlády pěti států jsou toho názoru, že ke kladnému řešení problému odzbrojení je třeba:

a) spokojit se odzbrojovací úmluvou obsahující jen některé obory zbrojení; konečné řešení může být uskutečněno až později. Rozhodnutí o vojenském letectví bude třeba odložit, musí však být doplněn anglický plán zákazem leteckého bombardování;

b) nestačí jen omezit zbrojení podle statu quo; musí být provedeno i podstatné odzbrojení;

c) konvence musí dojít k praktické rovnoprávnosti, byť i v mírném měřítku;

d) konvenci nelze uskutečnit bez posílení bezpečnosti; proto musí být konvence doplněna zárukami o dodržování úmluvy. Vrátili se Německo do Společnosti národů, posílí se tím kolektivní bezpečnost.

Návrh pěti vlád odmítá jednání o odzbrojení na podkladě statu quo, poněvadž rozprava o skutečném statu quo by nikdy nevedla k cíli, tím méně, že by se status quo výzbroje mnohých států (na př. Německa) musel teprve zjišťovat a to by působilo mnoho nepřijemností.

II. Činnost hlavního výboru.

Je přirozené, že diplomatická mimokonferenční jednání velmocí pokračovala i v dubnu a květnu, avšak ani tentokrát valně nepřispěla k řešení odzbrojovacích otázek. Dokonce začátkem května přinesl světový tisk zprávy, že odzbrojovací konference se již vůbec nesejde, prý pro odpor Anglie. Také její předvídané zahájení koncem května vzbuzovalo vážné obavy, poněvadž nebylo jasného plánu, jak dále pokračovat. Předseda konference Henderson jednal v tom směru s Londýnem a Paříží a podařilo se mu konečně dosáhnout toho, že bylo rozhodnuto, aby se předsednictvo sešlo 28. a hlavní výbor 29. května. Hlavní zásluhu o to, že jednání konference nebyla odsunuta na neurčito, má Francie, která dosáhla aktivní politické spolupráce Ruska a získala tím značnou oporu pro svá jednání odzbrojovací, tím větší, že Rusko počalo uvažovat o vstupu do Společnosti národů.

Schůze předsednictva měla přehlédnout všechny dosavadní výsledky jednání a sestavit plán dalších prací. Za nejpálčivější otázku považována otázka bezpečnosti, a proto se předpokládalo, že bude nutné nejprve ji vyřešit, má-li se dojít v odzbrojení k dohodě. Poněvadž mnohé státy a zvláště velmocí vyslaly na zahájení prací konference své zahraniční ministry (Francie, Amerika, Anglie, Rusko, Polsko, Československo a j.). věřilo se, že tato jednání přinesou kladné výsledky a přispějí k politickému vyjasnění.

V předsednictvu, v němž je zastoupeno jen 14 států, však k žádnému vytyčení pracovního plánu při zahájení prací nedošlo, bylo jen stanoveno, aby byl nejprve vyslechnut hlavní výbor a teprve na podkladě prohlášení jednotlivých zástupců států v tomto výboru aby byl stanoven další postup.

V hlavním výboru se předseda konference Henderson zmínil stručně o průběhu dosavadních jednání a o dosažených výsledcích a zdůraznil, že v zájmu brzké dohody vyžadují okamžitého řešení tyto tři základní otázky:

- a) nejdůležitější ze všech — otázka státní bezpečnosti;
- b) otázka letecká;
- c) otázka mezinárodní kontroly výroby a obchodu se zbraněmi.

Zástupce Ameriky Norman Davis prohlásil, že Amerika je ochotna přispět k zajištění světového míru. Doporučuje proto, aby se odzbrojením došlo k bezpečnosti a aby byly výroba zbraní a válečného materiálu i obchod s nimi postaveny pod kontrolu.

Zástupce Ruska Litvinov byl pro okamžité řešení otázky bezpečnosti, zdůraznil nebezpečí revisionismu a zavrhl jej; doporučil přeměnit předvídanou odzbrojovací komisi v jakousi stálou odzbrojovací konferenci, která by bděla nad bezpečností států a nad dodržováním míru.

Zástupce Anglie Simon prohlásil, že jediné odzbrojením lze dosáhnout bezpečnosti; vůbec se nezmínil o otázce letecké; doporučil utvoření Stálé odzbrojovací komise, ale jen za tím účelem, aby bděla nad dodržováním závazků o válce chemické a o rozpočtové publicitě.

Barthou za Francii zdůraznil nutnost bezpečnosti především; za Polsko ministr Beck doporučil hledat cesty byt' i k úmluvě menšího rozsahu, ale platné pro všechny státy bez výjimky. Švédsko souhlasilo se zajištěním bezpečnosti a doporučovalo kontrolu výroby zbraní a obchodu

s nimi; zároveň předložilo jménem šesti států (Švédsko, Norsko, Dánsko, Holandsko, Švýcarsko a Španělsko) návrh resoluce, který je obměnou návrhu pěti vlád ze 14. dubna a který obsahuje tyto hlavní zásady:

a) k posílení bezpečnosti předvídané v anglickém memorandu z 29. ledna t. r. bude utvořen zvláštní výbor pro studium prováděcích záruk a ihned zahájí činnost;

b) předsednictvo prostuduje možnosti kontroly výroby zbraní a obchodu s nimi;

c) předsednictvo provede revisi anglického návrhu konvence a pojme do něho doplňkové otázky o rozpočtové publicitě, o chemické válce, o výrobě zbraní i obchodu s nimi a o utvoření stálé odzbrojovací komise.

Litvinov poukázal na obtížné uplatňování všech těchto problémů doporučených šesti státy a znovu navrhoval zřídit stálou odzbrojovací konferenci — a ne, jak doposud bylo navrhováno, zřízení stálé odzbrojovací komise — poněvadž komise se může zabývat jen určitým problémem, kdežto konference může studovat a řešit všechny problémy týkající se odzbrojení. Byla by to jakási konference míru a bezpečnosti. Otázku bezpečnosti může zatím ihned studovat t. zv. politická komise již dříve utvořená.

Turecko předložilo návrh resoluce doporučující konečnou dohodu v otázkách chemické války, rozpočtové publicity a utvoření stálé odzbrojovací komise, která by se starala jak o odzbrojení, tak o bezpečnost. Otázka bezpečnosti musí být ihned prostudována hlavním výborem, aby se co nejdříve došlo k odzbrojovací dohodě, která je otázkou bezpečnosti podminěna.

Malá dohoda i balkánská dohoda tento návrh podporovaly.

Všechny tyto návrhy měly být prostudovány a zladěny v předsednictvu; to mělo předložit jednotný návrh hlavnímu výboru. Z debat v hlavním výboru vycházela snaha Francie a jejího bloku i neutrálů vyřešit otázku bezpečnosti; proti ní se stavěla Anglie; ostatní státy — mezi nimi velmocí Italie a Japonsko — se debat nezúčastnily.

Nyní, když tyto různé návrhy jednající o bezpečnosti měly být připraveny pro jednání v hlavním výboru, snažila se Anglie s Itálií znemožnit nebo aspoň oddálit tato jednání tím, že se pokusily získat předsedu Hendersona pro vlastní tvrzení, že by bylo třeba nejprve získat Německo; aby proto bylo dále pokračováno v diplomatických jednáních a zatím přerušeny další práce konference. Amerika a Švédsko (za 6 států) souhlasily, aby sice bylo jednáno s Německem, ale aby současně pokračovala práce konference. Francie byla zásadně proti vyjednávání s Německem, která k ničemu nevedou, a doporučovala pokračování konference a zvláště studium bezpečnosti. Francii podporovalo Polsko, částečně Švýcarsko a Španělsko.

Rusko předložilo návrh resoluce, žádající, aby hlavní výbor pokračoval v studiu paktu vzájemné pomoci a definici útočníka; doporučil přeměnu odzbrojovací konference na stálou odzbrojovací konferenci, která by se snažila sjednat odzbrojovací konvenci, utvrdit záruky bezpečnosti, předejít ozbrojené spory, kontrolovat provádění dohody a svolávat porady při porušení mezinárodních smluv.

Avšak vlivem působení Anglie a Italie předložil předseda konference Henderson v předsednictvu vlastní návrh, sestavený pod tímto vlivem, asi v tomto znění:

a) návrh Ruska na přeměnu odzbrojovací konference v konferenci míru bude postoupen k vyjádření vládám;

b) otázka paktů o vzájemné pomoci bude nejprve projednána mezi vládami;

c) těchto jednání se zúčastní všechny státy, jichž se to týká;

d) otázka prováděcích záruk bude studována zvláštní komisí;

e) dohoda bude možná na podkladě memorand vyměněných mezi Francií, Anglií, Itálií a Německem;

f) otázkami odzbrojení, jak byly navrhovány ve dnech 29. V.—1. VI. 1934, bude se zabývat sám hlavní výbor, otázkou bezpečnosti pak komise politická;

g) za tím účelem bude výhodné provést dříve určitou politickou přípravu.

Je najeově, že tento návrh vzbudil nelibost u všech států, které měly snahu pracovat, a zvláště u francouzského bloku, který viděl v něm odložení odzbrojovací konference a neúspěch vůbec. Zajímavé bylo, že předseda Henderson, který při zahájení jednání konference vytýká státům neupřímnost a zdlouhavost jednání a který zvláště zdůraznil „bezpečnost především“, byl nyní sám pro odklad jednání konference a otázku bezpečnosti odsunoval v svém návrhu na poslední místo.

Debaty o tomto návrhu byla velmi živá. Norsko bylo proti odkladu konference, Polsko žádalo, aby se nemluvílo v návrhu o jednáních mimo-konferenčních. Anglie a Itálie podporovaly návrh v původním znění. Francie byla proti návrhu již proto, že nejdůležitější otázku bezpečnosti dává na konec. Je proti resolucím, které nic neříkají, doporučuje přímé jednání ve všem. Tam, kde je řeč o Německu (odstavec c) a e)), ať se to řekne nepokrytě; všichni souhlasí, aby se Německo vrátilo do Ženevy, nesmí však za to nic chtít. Sama pak předložila návrh resoluce, v níž na podkladě resolucí výše uvedených dochází k těmto závěrům:

1. bezpečnost bude dále studována politickou komisí, která se bude zabývat také kontrolou a prováděcími zárukami;

2. letecký výbor začne ihned studovat otázky zmezinárodnění civilního letectví, zákazu leteckého bombardování, zmenšení vojenského letectví atd.;

3. výbor pro studium výroby zbraní a obchodu s nimi započne ihned další práce a předloží co nejdříve návrh na řešení této otázky; ;

4. pokud jde o návrh Ruska na vytvoření konference míru, doporučuje Francie předložit jej vládám k vyjádření.

Tento návrh, proti němuž měly s počátku některé státy námítky, byl předmětem soukromých debat delegací a byl předsednictvem přijat 15. VI. a hlavním výborem 16. VI. za souhlasu všech zúčastněných, tedy i Anglie, avšak bez Itálie, která byla proti, prý proto, že byl přijat bez účasti Německa. Návrh byl přijat v tomto znění:

„Hlavní výbor, zvav v úvahu předložené návrhy a memoranda anglické, francouzské, italské a německé, je přesvědčen o nutnosti pokračovat v studiu nevyřešených otázek odzbrojovacích v předsednictvu a dochází k této resoluci:

1. Otázka bezpečnosti bude studována zvláštním výborem; zvláštní výbor bude také vytvořen k studiu prováděcích záruk a kontroly.

2. Letecký výbor bude pokračovat v studiu otázek leteckých.

3. Výbor pro studium výroby zbraní a obchodu s nimi předloží v nejbližší době návrh na řešení této otázky vzhledem na prohlášení zástupce

Ameriky Normana Davise z 30. V., aby výroba zbraní a obchod s nimi byl postaven pod kontrolu.

4. Předsednictvo samo na podkladě těchto vykonaných prací pak určí, kdy se sejde hlavní výbor.

5. Návrh Ruska na vytvoření konference míru bude předložen vládám.

Po přijetí tohoto návrhu byly vytvořeny jednotlivé výbory:

1. výbor bezpečnosti s předsedou Politisem (Řecko) za účasti zástupců všech evropských států. Maďarsko a Itálie prohlásily, že se zúčastní prací jen jako pozorovatelé. Anglie se zúčastnila s výhradou, že nepřistoupí k novým evropským paktům bezpečnosti, poněvadž přijala již úmluvu locarnskou;

2. výbor prováděcích záruk — dřívější výbor všeobecných ustanovení — s předsedou Bourquinem (Belgie) za účasti Argentiny, Francie, Itálie, Japonska, Norska, Polska, Rakouska, Rumunska, Španělska, Turecka, Anglie, Ameriky a Ruska. Itálie i zde zůstala jen pozorovatelem;

3. výbor letecký s předsedou Madariagou (Španělsko) za účasti Argentiny, Belgie, Kanady, Francie, Indie, Itálie, Japonska, Holandska, Norska, Polska, Siamu, Španělska, Švédska, Turecka, Anglie, Ameriky, Československa, Ruska a Jugoslavie. Itálie prohlašuje, že bude jen pozorovatelem.

4. výbor výroby zbraní a obchodu s nimi s předsedou Scaveniusem, za účasti Belgie, Dánska, Číny, Československa, Francie, Itálie, Japonska, Mexika, Persie, Španělska, Turecka, Anglie, Ameriky, Ruska, Jihoafrické Unie a Venezuely. I zde je Itálie jen pozorovatelem.

Když bylo přijato vytvoření a složení těchto výborů, skončil hlavní výbor svou činnost, aby se znovu sešel, až rozhodne předsednictvo, t. j. až technické výbory skončí přidělenou práci.

To tedy znamenalo, že hlavní výbor neuspokojil naděje v něj kladené, že dojde k nějakému řešení většího významu a že vytvoření technických výborů bylo zase jen východem z nouze, poněvadž ve skutečnosti zase rozhodující výbor konference — hlavní výbor — byl odložen na dobu neurčitou; zatím tedy nebylo a asi v nejbližší budoucnosti nebude možno dojít k nějakým významnějším dohodám politickým mezi velmocmi, které by umožnily dohodu odzbrojovací.

Proto také sebe skvělejší výsledky práce těchto technických komisí mohou být jen přípravou na ten okamžik, až se velmoci dohodnou politicky — pak sestavení odzbrojovací dohody nebude obtížné, poněvadž po technické stránce budou všechny problémy prostudovány.

III. Činnost technických výborů.

1. Výbor prováděcích záruk a kontroly se sešel ihned po zřízení za účasti dříve jmenovaných států, k nimž přistoupila ještě — na vlastní žádost Jugoslavie a Švédsko.

Japonsko hned při zahájení učinilo výhradu, že se zatím zúčastní prací jen jako pozorovatel. Rusko podotklo, že se prací zúčastní, předpokládá však, že kontrola i prováděcí záruky budou jen tehdy uskutečněny, budou-li přijaty všemi státy.

Za podklad jednání výboru bylo vzato francouzské memorandum z 5. prosince loňského roku, zaslané předsedovi konference s tímto obsahem:

1. Při porušení konvence vyzve Stálá odzbrojovací komise stát, který konvenci porušil, podřídit se příkazu o dodržování konvence.

2. Od tohoto okamžiku ztrácí stát výhody vyplývající z podřízení se zárukám (právo k účasti ve vyšetřujícím výboru, právo k podání stížnosti a p.).

3. Jde-li o větší porušení konvence, bude považováno za porušení pařížského paktu.

4. Bude vyslán zvláštní dozorčí výbor, aby zjistil na místě, zda porušení přestane v stanovené době.

5. Trvá-li porušení dále i po době stanovené stálou odzbrojovací komisí, jsou ostatní státy povinny použít donucovacích měr hospodářských i finančních, předvídaných pro dodržování nařízené konvence.

6. Podle okolností může stálá odzbrojovací komise doporučit přerušeni diplomatických styků.

7. Vypukne-li z tohoto porušení konvence válka, bude stát, který konvenci porušil, považován za útočníka.

Na podkladě tohoto memoranda a po debatách ve výboru, zpracoval předseda Bourquin obsáhlou zprávu, která byla přijata a předložena předsedovi konference s doporučením, aby byla zaslána všem vládám k vyjádření. Zpráva poukazuje na obtíže stanovit jednotný systém prováděcích záruk a kontroly proti tomu, kdo konvenci poruší, z toho důvodu, že toto porušení může mít různý rozsah i dosah, může být náhodné nebo úmyslné a p., že proto bude třeba předvídat různé možnosti zákroku proti tomuto porušení a podle toho stanovit záruky i kontrolu. Zpráva předvídá čtyři druhy těchto porušení:

a) lehké porušení závazků — snad neúmyslné nebo zaviněné nedbalostí podřízených úřadů nebo osob. V takovém případě to oznámí kontrolní výbor zástupci příslušné vlády ve výboru a místním úřadům, nebo požádá příslušnou vládu o zprávu, jaká opatření učiní, aby porušení napravila;

b) lehké porušení závazků, jak uvedeno výše, ale současně na několika místech a delšího trvání. Bude třeba zpravit i stálou odzbrojovací komisi, která přátelsky zakročí u příslušné vlády, se stanovením lhůty, do kdy musí být zjednána náprava;

c) vážné a úmyslné porušení konvence. V tom případě stálá odzbrojovací komise uvědomí vládu a požádá o nápravu zároveň s diplomatickým zákrokem všech států. Nebude-li mít tato akce úspěch, bude použito měr hospodářského nátlaku (zákaz dovozu zbraní, surovin a p.; podpora státu napadeného);

d) přímé porušení konvence válkou, t. j. porušení pařížského paktu. Kromě měr uvedených v předchozím odstavci bude třeba použít ještě zvláštních opatření, předvídaných zajištěním bezpečnosti a dohodou o vzájemné pomoci, kterážto opatření bude předvídat výbor bezpečnosti.

Z celkové zprávy je vidět, že problém záruk i kontroly je problém čistě politický, vázaný mnoha jinými podmínkami; proto, že nebylo možné najít přílehavé řešení výborem znalců dříve, dokud o celé věci nebude dohoda mezi vládami. Neboť jak je možno výboru předvídat různá donucovací opatření rázu hospodářského, finančního nebo jiného, nebylo-li o tom doposud konferencí dosaženo dohody politicky. Jak je možno se odvolávati na vzájemnou pomoc a její modalitu od všech států, nebyla-li doposud tato pomoc uznána za nutnou a všemi přijata.

Proto celá práce výboru vyzněla jen ve všeobecnou zprávu předsedovu, jak by bylo možno na tuto otázku pohlížet, a proto nelze mluvit o úspěchu činnosti tohoto výboru. Je to jen krok vpřed v studiu otázky, která musí být připravena jinde, nic více.

2. Činnost výboru bezpečnosti.

Předseda výboru Politis v krátkém nástinu shrnul vývoj otázky bezpečnosti, počínaje návrhem Smlouvy po vzájemné pomoci z r. 1923, přes Ženevský protokol z r. 1924, Locarno r. 1925, po kterýchžto úmluvách shromáždění Společnosti národů rozhodlo r. 1926, že se úmluvy tohoto druhu nemají týkat jen některého území (region), nýbrž mohou být rozšířeny na všechny. Tehdy také doporučilo shromáždění, aby všechny státy uzavíraly podobné dohody, aby tak byla posílena důvěra a bezpečnost nutná k udržení míru a k snížení a omezení zbrojení.

Přípravná odzbrojovací komise vzhledem k tomu utvořila rozhodčí a bezpečnostní výbor, který připravil texty jak pro akt rozhodčí, tak pro vzájemnou pomoc. Tyto texty r. 1928 doporučilo Shromáždění národů za vzor státům, které by chtěly takovéto úmluvy uzavřít. Tyto smlouvy by byly neúčinnějším prostředkem k posílení bezpečnosti.

Nově utvořený výbor bezpečnosti bude pokračovat v této práci. Dokud nebude možno dosáhnout dohody na podkladě universálním, stačí prakticky k posílení bezpečnosti pakty územní (regionální).

Bezpečnost těsně souvisí s odzbrojením, a proto také odzbrojovací konference v l. 1932 a 1933 dostala četné návrhy delegací v tomto směru.

Tak návrh o zjištění útočníka došel všeobecného uznání, kdežto druhý o stanovení útočníka dosáhl většiny. K uskutečnění těchto návrhů četnými státy došlo již v Londýně v létě 1933 (mezi Ruskem a jeho sousedy, některými státy středoevropskými a východoevropskými, státy balkánskými).

Pokud jde o vzájemnou pomoc, byly texty vypracované politickým výborem podkladem paktu balkánského.

Po tomto přehledu navrhl předseda utvořit podvýbor, který měl na podkladě mandátu daného hlavním výborem (poněvadž výsledky předchozích studií konference umožnily uzavřít v Evropě některé regionální pakty bezpečnosti, rozhodl hlavní výbor utvořit zvláštní výbor, který by pokračoval v těchto studiích, jež by umožňovaly uzavření nových dohod) připravit texty pro studium výboru bezpečnosti. Za členy tohoto podvýboru určeny Anglie, Španělsko, Turecko, Finsko, Francie, Maďarsko, Holandsko, Polsko, Malá dohoda, Turecko a SSSR. Tento podvýbor vypracoval zprávu, kterou předložil pak výboru, který ji po některých změnách přijal a předložil hlavnímu výboru. Zpráva obsahuje tyto hlavní poznatky:

1. Regionální bezpečnostní úmluvy musí jednak odpovídat všeobecným zásadám velkých paktů (pakt Společnosti národů, pařížský pakt), jednak být v souladu s předchozími úmluvami mezi státy. Nesmějí být namířeny proti nikomu. Mohou v nich být účastny i státy, které nejsou členy Společnosti národů. Vzorem k podobným úmluvám může být úmluva locarnská a smlouva vzájemné pomoci z r. 1928 nebo londýnská dohoda o neútočení z r. 1933 nebo balkánský pakt z r. 1934.

2. Výbor došel k závěru, že nejvhodnější k uzavírání regionálních bezpečnostních dohod je dohoda podle vzoru smlouvy vzájemné pomoci (t. zv. smlouva D), poněvadž tento text lze přizpůsobit všem požadavkům politickým i zeměpisným každé části Evropy a vlastnímu zájmu každého státu.

Na konec se výbor zabýval otázkou, zda bude možno doporučit — kromě uzavírání regionálních paktů — také uzavírání jednoho všeobecného bezpečnostního paktu pro celou Evropu, jak byl předvídan odzbrojovací konferencí r. 1933, nebo zda takový pakt bude zbytečný, budou-li uzavřeny pakty regionální — a přišel k názoru, zatím se o těchto otázkách nevyjadřovat.

Celé jednání tohoto výboru bylo velmi úspěšné — třebaže je těžkopádný, poněvadž v něm byly účastny všechny evropské státy mimo Německo, Itálii a Maďarsko. Text závěrečné zprávy byl přijat všemi zúčastněnými. Tím, že výbor přijal pakt londýnský z r. 1933 za vzor, došel dále než smlouva o vzájemné pomoci z r. 1928. Tím, že regionální smlouvy mají být v souladu s dosavadními smlouvami (na př. mírovými), zaručují územní status quo neboli zavrhnou revisionismus.

Teprve až k uzavření těchto paktů skutečně dojde a až budou obsahovat celou Evropu, teprve pak bude lze říci, že bylo dosaženo důvěry mezi národy, teprve pak bude možno provést skutečně odzbrojení.

3. Činnost výboru pro výrobu zbraní a obchod s nimi.

Tato otázka nemohla být za dosavadních jednání odzbrojovací konference řešena, zvláště proto, že se proti jejímu řešení stavěla Amerika. Teprve letos nastává úplná změna názorů Ameriky na tuto otázku tím okamžikem, kdy v květnovém zasedání hlavního výboru zástupce Ameriky Norman Davis prohlásil, že Amerika je pro řešení otázek limitace a kontroly výroby zbraní i obchodu s nimi. Když brzy potom předložila Amerika o této otázce zvláštní memorandum, použil ho nově utvořený výbor za podklad další práce. Podrobné studium jeho svěřil podvýboru, a ten za předsednictví místopředsedy výboru Komarnického (Polsko) dosáhl návrhu, který byl celým výborem přijat po malých změnách, vyjmajíc Japonsko a Itálii, které byly zastoupeny jen pozorovateli. Závěrečný návrh výboru, který byl pak předložen jako výsledek práce předsedovi konference Hendersonovi a který má být součástí konvence o odzbrojení, obsahuje v podstatě toto:

„Státy budou odpovědný za výrobu zbraní a obchod s nimi a zajistí zákony na svém území dozor a kontrolu nad ní. Každá výroba nad hranice stanovené konvencí bude zakázána. Státy nedovolí výrobu zbraní a obchod s nimi nikomu, kdo nebude mít státní povolení (licenci). Povolení k výrobě bude občas obnovováno a bude obsahovati určitá data o každé továrně a požadavek, že každá objednávka bude oznamována vládě.

Státy budou zasílat stále odzbrojovací komisi seznamy továren s údáním materiálu, jež vyrábějí, seznamy objednávek, kopie vývozních a dovozních povolení a roční seznamy všech výrobků, vývozu a dovozu za uplynulý rok.

Státy se zaváží, že velká nahrazování, zvýšení neb obměnu výzbroje budou provádět po etapách, které předem oznámí stále odzbrojovací komisi. Státy se podrobí stále a automatické kontrole, která bude bdít nad plněním závazků.

Stále odzbrojovací komisi bude svěřeno vykonávat tuto kontrolu, jednak studiem předkládaných dokumentů, jednak použitím stálého a automatického dozoru (na místě). Zvláštní výbor zreviduje a sestaví jednotlivé kategorie zbraní tak, aby umožňovaly nejsnadnější a nejúčinnější kontrolu.“

Návrh sám je veľmi účelne sestaven a je dôležitý zvlášť tým, že odstraňuje dlhšie spory v otázke súkromé a štátnej výroby zbraní i v otázke obchodu, že ponecháva zodpovednosť za výrobu i obchod i kontrolu nad tým vládám a že predvídať jak pro výrobce, tak pro kupce stejné povinnosti a stejná práva.

Československo doposud v žádném výboru zbraní nebylo účastno, až teprve nyní bylo oficiálně pozváno, celých jednání výboru se zúčastnilo a návrh také v plném znění přijalo.

Uskutečnění tohoto návrhu by mělo ohromný význam pro udržení míru, poněvadž by byla znemožněna tajná výroba a skryté zbrojení jako doposud, které jsou pak příčinou různých obav a překotného zbrojení nebo závodění ve zbrojení jiných. Uskutečnění tohoto návrhu by mělo také značný vliv na světovou výrobu průmyslovou i na světový hospodářský život, poněvadž by značná část průmyslu byla nucena se přeměnit na výrobu jinou a p.

Ovšem že k praktickému uskutečnění tohoto návrhu je třeba nejprve přijetí odzbrojovací konvence, jehož bude součástí, a pak přijetí samotného návrhu všemi státy a zvlášť všemi velmocemi. Doposud zůstávají mimo přijetí 3 velmoci, t. j. Japonsko, Itálie a Německo, je však možné, že by při podepsání odzbrojovací konvence k návrhu přistoupily.

4. Výbor letecký — doposud svolán nebyl, sejde se asi na podzim t. r.

IV. Jednání mimokonferenční.

Prozatím tedy letošní zasedání odzbrojovací konference ukázalo, že nebyly splněny naděje těch, kdo předvíдали konec konference a kdo již viděli válku přede dveřmi. Dokud konference jedná, dotud není válka pravděpodobná, poněvadž vedoucí politikové bývají často v Ženevě pohromadě a mají možnost urovnávat rozpory.

Je zatím pravda, že výsledky konference doposud nejsou skvělé; přece však za poslední období jsou uspokojující, neboť jsou značným krokem vpřed, zvlášť v otázce bezpečnosti a v otázce výroby zbraní a obchodu s nimi. Tento krok vpřed ukazuje také, že nelze přecházet veřejné mínění, které je převážnou většinou pro mírnou dohodu a proti válce. Jak jinak by si bylo možno vysvětlit ústupek Ameriky v otázce výroby zbraní a obchodu s nimi než tlakem veřejného mínění. Před rokem ještě Amerika nechtěla o nějaké kontrole výroby zbraní neb obchodu s nimi vůbec mluvit, letos sama dala podnět k jednání a memorandu k vypracování návrhu dohody, který byl přijat všemi zúčastněnými (třebaže vyjma Japonsko a Itálii).

K těmto úspěchům dopomohla však také některá jednání mimokonferenční přímo v Ženevě. Předně jednání francouzsko-ruské a snaha Ruska o vstup do Společnosti národů. Dále dohoda Francie a států Malé dohody o zahájení normálních diplomatických styků s Ruskem. Přátelská dohoda francouzsko-britská o nutnosti pokračování odzbrojovací konference. A konečně další vyjednávání o sjednání východního Locarna, k němuž by kromě jiných států přistoupilo i Německo a Itálie a které, dojde-li k jeho uskutečnění, by bylo nejlepším zajištěním míru v Evropě a největším krokem k budoucímu odzbrojení.